

DOSARUL PASCALIEI: RECONSTITUIRI DIN ARENA PUBLICISTICĂ INTERBELICĂ

VOL. I: CUVÂNTUL

Selecția textelor, transcrierea, nota asupra ediției,
indice de nume, note și comentarii
de
CARMEN CIORNEA

Cuvânt înainte, glosar de termeni, note și comentarii
de
IONUȚ BUTOI

E I K O N

București, 2023

© Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, sector 6
cod poștal 060269, România

Difuzare / distribuție carte: tel/fax: 021 348 14 74
mobil: 0733 131 145, 0728 084 802
e-mail: difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: tel: 021 348 14 74
mobil: 0728 084 802, 0733 131 145
e-mail: contact@edituraeikon.ro
web: www.librariaeikon.ro, www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național al Cercetării
Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Dosarul Pascaliei : reconstituiri din arena publicistică interbelică / selecția textelor, transcrierea, nota asupra ediției, indice de nume, note și comentarii de Carmen Ciornea ; cuv. înainte, glosar de termeni, note și comentarii de Ionuț Butoi. - București : Eikon, 2023-
vol.

ISBN 978-606-49-1038-7

Vol. 1 : Cuvântul. - 2023. - Index. - ISBN 978-606-49-1039-4

I. Ciornea, Carmen (ed. șt.)

II. Butoi, Ionuț (ed. șt.)

CUPRINS

SCHIMBAREA PASCALIEI ÎN INTERBELIC. UN PROIECT EȘUAT (IONUȚ BUTOI)	13
NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI (CARMEN CIORNEA)	29
I. CONFUZII ȘI EZITĂRI (14 MAI – DECEMBRIE 1928).....	37
DIFICULTĂȚI BISERICEȘTI – CE E CU DATA SF[INTELOR] PAȘTI? – (NAE IONESCU)	39
DUMINECA (NAE IONESCU)	41
CANOANELE (GEORGE RACOVEANU)	43
VEACUL UCIGĂTORILOR DE DUMNEZEU (SANDU TUDOR)	49
DATA PRĂZNUIRII SF[INTELOR] PAȘTI (UN MIREAN ORTODOX)	53
CANOANELE? (PR. CONSTANTIN DRON)	56
PE DUPĂ CANOANE (GEORGE RACOVEANU)	60
PROBLEMA CANOANELOR (GEORGE RACOVEANU)	64
AGITAȚII PE TEMA CALENDARULUI (NAE IONESCU).....	67
PROBLEMA CANOANELOR (GEORGE RACOVEANU)	69
PENTRU LINIȘTEA CREȘTINILOR (NAE IONESCU)	72
OBIECȚIUNE LA ARTICOLUL „DISCUȚIUNI ÎN JURUL DATEI PAȘTELOR” (UN MIREAN ORTODOX).....	75
DUMINECA (NAE IONESCU)	81
REVIZUIREA CANOANELOR (NAE IONESCU)	83
DESTUL CU ȘOVĂIALA, OPRIȚI-VĂ! TOT CONTRA DATEI PAȘTELOR DIN 1929 (PROFESOR ORTODOX)	86
MĂRTURISIRI PENTRU OMUL DUHOVNICESC (SANDU TUDOR)	89
CREANGA DE SUB PICIOARE... (MIREAN ORTODOX).....	95
PASCALIA ROMÂNEASCĂ I (GEORGE RACOVEANU)	99
PASCALIA ROMÂNEASCĂ II (GEORGE RACOVEANU)	103
DUMINECA (NAE IONESCU)	106
II. AGITAȚII, ÎNTRUNIRI ȘI POLEMICI (7-24 IANUARIE 1929).....	109
DUMINECA (NAE IONESCU)	111
AGITAȚIILE ÎN JURUL CALENDARULUI (NAE IONESCU)	113
UNITATEA BISERICII ORTODOXE AMENINȚATĂ (NAE IONESCU)	115

DUMINECA (NAE IONESCU)	118
PAȘTELE SE VA SERBA LA 5 MAI (NAE IONESCU)	120
PAȘTILE ECONOMIC (NAE IONESCU)	122
AGITAȚIILE ÎN JURUL CALENDARULUI (NAE IONESCU)	123
PREOȚII DIN CAPITALĂ DISCUTĂ FIXAREA PAȘTELUI (NAE IONESCU)	128
DUMINECA (NAE IONESCU)	130
INFAILIBILITATEA BISERICII ȘI FAILIBILITATEA SINODALĂ (GEORGE RACOVEANU, SANDU TUDOR ȘI MIRCEA VULCĂNESCU)	132
ȘEDINȚA SF[ÂNTULUI] SINOD. ASTĂZI SE VA DECIDE ASUPRA DATEI PAȘTILOR (NAE IONESCU)	136
VII DISCUȚIUNI ÎN SFÂNTUL SINOD ASUPRA PASCALIEI (NAE IONESCU)	140

III. CONFRUNTĂRI. PRIMA CAMPANIE DE LĂMURIRE (25 IANUARIE – 6 FEBRUARIE 1929)

ȘEDINȚA DE IERI A SINODULUI (NAE IONESCU)	147
PAȘTELE VA FI PRĂZNUIT LA 31 MARTIE (NAE IONESCU)	148
RĂTĂCIREA CEA DE PE URMĂ... (NAE IONESCU)	151
ȘEDINȚA SF[ÂNTULUI] SINOD. ZIUA IV-A	152
DUMINECA (NAE IONESCU)	153
RĂTĂCIREA SINODALĂ (NAE IONESCU)	155
DEZBATERILE SF[ÂNTULUI] SINOD. ZIUA V-A	156
DUPĂ HOTĂRÂREA SINODULUI (NAE IONESCU)	157
ÎNTRE ISIMERIE ȘI ECHINOCTIU (ARGUMENTUL ȘTIINȚIFIC AL NOII PASCALII) (PAUL STERIAN)	160
NECANONICITATEA HOTĂRÂRII SINODALE (GEORGE RACOVEANU)	165
BISERICA BUCOVINEI SERBEAZĂ PAȘTELE LA 31 MARTIE... 170	
EPISCOPUL ORADEI OPREȘTE PE PREOȚI SĂ FACĂ POLITICĂ. 171	
SCHISMA FOSTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE (SANDU TUDOR)	173
CONFUZIUNEA SINODALĂ IA PROPORȚII (NAE IONESCU)	180
ÎNTRE CATHOLICISM ȘI EREZIE SAU URMĂRILE DOGMATICE ALE RĂTĂCIRII SINODALE (MIRCEA VULCĂNESCU)	182
CHESTIUNEA PASCALIEI ÎN BASARABIA (NAE IONESCU)	188
OAMENI POLITICI TULBURĂ POPULAȚIA	189
ÎNTRE CATHOLICISM ȘI EREZIE SAU URMĂRILE DOGMATICE ALE RĂTĂCIRII SINODALE (II) (MIRCEA VULCĂNESCU)	192
DUMINECA (NAE IONESCU)	200
TOT DESPRE RĂTĂCIREA SINODALĂ (NAE IONESCU)	201

IV. CONTESTAȚII ȘI INTERVENȚII INTRA ȘI EXTRA ECLEZIALE. A DOUA CAMPANIE DE LĂMURIRE (7-23 FEBRUARIE 1929).....

PASTORALA SFÂNTULUI SINOD	207
DESPRE SINOADELE TÂLHĂREȘTI PE CARI LE UITĂ DL V. GOLDIȘ (NAE IONESCU)	217
SFÂNTUL SINOD POLEMIZEAZĂ CU PARTIDUL NAȚIONAL-ȚĂRĂNESC? (NAE IONESCU)	220
DUMINECA (NAE IONESCU)	222
O DECLARAȚIE SENZAȚIONALĂ A PRELAȚILOR BASARABENI	223
PANICA SINODALĂ (NAE IONESCU)	227
SINODUL ÎN GRAVĂ ÎNCURCĂTURĂ	229
NETEMEINICIA SCRISORII SINODALE (MIRCEA VULCĂNESCU)	231
NESINCERITATEA SCRISORII SINODALE (PAUL STERIAN)	237
ASOCIAȚIA «PATRIARHUL MIRON» ÎMPOTRIVA SINODULUI (NAE IONESCU)	240
DUMINECA (NAE IONESCU)	242
FALSURILE SCRISORII SINODALE (GEORGE RACOVEANU)	244
CINE E VINOVAȚUL DE LA 24 IANUARIE (NAE IONESCU)	247
FOSTUL SINOD FAȚĂ DE EL ÎNSUȘI (SANDU TUDOR)	249
CELE DOUĂ PAȘTI (NAE IONESCU)	253
AGITAȚIA CINCIMAȘTILOR IA PROPORȚII (NAE IONESCU)	256

V. REVOCĂRI ȘI COMPLICAȚII DE MARE ANVERGURĂ (24 FEBRUARIE – 29 MARTIE)

SINODUL REVINE ASUPRA SĂRBĂTORIRII PAȘTILOR (SANDU TUDOR)	262
DUMINECA (NAE IONESCU)	266
SĂPTĂMÂNA (C. GONGOPOL)	267
MITROPOLITUL GURIE SE ADRESEAZĂ REGENȚEI (NAE IONESCU)	269
PENTRU SĂRBĂTORIREA PAȘTELUI LA 5 MAI (SANDU TUDOR)	269
UN EPISCOP... SINCER (NAE IONESCU)	270
DL DR. LUPU ȘI PASCALIA (NAE IONESCU)	272
PENTRU REINTRAREA ÎN ORTODOXIE (NAE IONESCU)	274
BISERICA POLONĂ ÎMPOTRIVA SINODULUI NOSTRU (NAE IONESCU)	277
DUMINECA (NAE IONESCU)	280

BASARABIA SĂRBĂTOREȘTE PAȘTELE LA 5 MAI (NAE IONESCU)	281
SFÂNTUL MUNTE AL ATOSULUI NE SOCOTEȘTE ERETICI (SANDU TUDOR)	283
ÎNTRUNIREA DE LA CHIȘINĂU (NAE IONESCU)	286
DESTĂINUIRI SENZAȚIONALE ÎN CHESTIA PASCALIEI (NAE IONESCU)	287
CUVINTE PROFANE ÎNTR-O CHESTIE DUHOVNICEASCĂ (N. DAVIDESCU)	291
PASCALIA LA CAMERĂ. CE VA RĂSPUNDE GUVERNUL (NAE IONESCU)	293
VOM AVEA PAȘTELE LA 5 MAI	295
PROLOG DE POLEMICĂ (NAE IONESCU)	314
UNDE E DEZLEGAREA? (NAE IONESCU)	317
TENDINȚE CENTRIFUGE ÎN BISERICĂ (NAE IONESCU)	319
DL DR. N. LUPU LA REGENȚĂ (NAE IONESCU)	320
DUMINECA (NAE IONESCU)	321
AUDIENȚA DLUI DR. LUPU LA REGENȚĂ (NAE IONESCU)	323
ÎNTRE „ROMA LOCUTA” ȘI „TOLERETUR” (NAE IONESCU)	323
SINODUL A CĂLCAT CONSTITUȚIA (NAE IONESCU)	326
ÎN BASARABIA, AUTORITĂȚILE VOR SERBA LA 5 MAI? (NAE IONESCU)	328
UNIȚII ÎNLESNESC PACEA RELIGIOASĂ? (NAE IONESCU)	332
CHESTIUNEA PASCALIEI (NAE IONESCU)	334
ÎNTRE AFREDON ȘI MATEIU VLĂSTARE – SAU O APOLOGIE PROTESTANTĂ LA ADRESA SINODULUI – (MIRCEA VULCĂNESCU)	337
VA INTERVENI Î.P.S. PATRIARH? (NAE IONESCU)	342
SPRE PACEA RELIGIOASĂ (NAE IONESCU)	347
ÎN PREAJMA PĂRESIMILOR (NAE IONESCU)	349
NU GUVERNUL, CI PATRIARHUL! (NAE IONESCU)	351
DL DR. LUPU CONTINUĂ LUPTA (NAE IONESCU)	353
DISCUȚIUNE ÎN JURUL PASCALIEI (NAE IONESCU)	355
DUMINECA (NAE IONESCU).....	356
O ULTIMĂ LĂMURIRE ÎN PRIVINȚA DATEI SF[INTELOR] PAȘTI (I) († VARTOLOMEU AL RÂMNICULUI)	357
CONVOCAREA SINODULUI PENTRU REDISCUTAREA DATEI PAȘTILOR? (NAE IONESCU)	362
RĂSPUNS UNUI PREOT ARDELEAN (NAE IONESCU)	363
RĂSPUNS PREASFINȚITULUI VARTOLOMEU (I) (MIRCEA VULCĂNESCU, GEORGE RACOVEANU ȘI SANDU TUDOR)	365

O ULTIMĂ LĂMURIRE ÎN PRIVINȚA DATEI SF[INTELOR] PAȘTI (II) († VARTOLOMEU AL RÂMNICULUI)	370
O ULTIMĂ LĂMURIRE ÎN PRIVINȚA DATEI SF[INTELOR] PAȘTI (III) († VARTOLOMEU AL RÂMNICULUI)	373
DE VORBĂ CU EXARHUL PATRIARHIEI ECUMENICE (SANDU TUDOR)	377
CINE E VINOVAȚ DE VRAJBA RELIGIOASĂ? (NAE IONESCU)	379
RĂSPUNS PREASFINȚITULUI VARTOLOMEU (II) (MIRCEA VULCĂNESCU, GEORGE RACOVEANU ȘI SANDU TUDOR).....	380
DUMINECA (NAE IONESCU)	383
CE A VRUT EPISCOPUL HRISANT? (NAE IONESCU)	384
RĂSPUNS PREASFINȚITULUI VARTOLOMEU (III) (MIRCEA VULCĂNESCU, GEORGE RACOVEANU ȘI SANDU TUDOR).....	386
„L.A.N.C.” INTRĂ ÎN ACȚIUNE (NAE IONESCU)	392
DL DR. LUPU NU SE LASĂ ÎNVINS (NAE IONESCU)	394
RĂSPUNS PREASFINȚITULUI VARTOLOMEU (IV) (MIRCEA VULCĂNESCU, GEORGE RACOVEANU ȘI SANDU TUDOR).....	397

VI. PRĂZNUIREA SFINTELOR PAȘTI ÎN ROMÂNIA ANULUI 1929 (30 MARTIE – 6 MAI)..... 401

A. SFINTELE PAȘTI DE LA 31 MARTIE 1929	403
CINE PROVOACĂ? (NAE IONESCU)	405
CELE DOUĂ RĂTĂCIRI (ALEXANDRU KIRIȚESCU).....	407
SĂPTĂMÂNA... FĂRĂ PATIMI... (C. GONGOPOL)	409
EI, ȘI?... (NAE IONESCU)	412
CUM S-A SERBAT PAȘTELE ÎN ȚARĂ (NAE IONESCU)	413
NU SE DAU BISERICI PENTRU PAȘTE? (NAE IONESCU)	416
UN CAZ DE SIMONIE ÎN LEGĂTURĂ CU PAȘTELE (NAE IONESCU)	417
CUM S-A SĂRBĂTORIT PAȘTELE (MIREANUL ORTODOX)	418
PATRIARHIA ECUMENICĂ ÎMPOTRIVA BISERICII ROMÂNE (NAE IONESCU)	422
CAMERA VA DISCUȚA IARĂȘI CHESTIA PASCALIEI (NAE IONESCU)	424
SĂRBĂTOAREA SF[INTELOR] PAȘTI (†VARTOLOMEU AL RÂMNICULUI-NOUL SEVERIN)	426
DUMINECA (NAE IONESCU)	429
SĂRBĂTOAREA SF[INTELOR] PAȘTI (†VARTOLOMEU AL RÂMNICULUI)	431
CU CĂLDĂRUȘA... (NAE IONESCU)	434

DECLARAȚIILE CELOR MAI DE SEAMĂ PROFESORI AI ACADEMIEI RUSE DE TEOLOGIE ORTODOXĂ DIN PARIS. O CONVOBIRE CU PROFESORUL DE DREPT CANONIC KARTASHEV (PAUL STERIAN)	437
DUMINECA (NAE IONESCU)	443
DECLARAȚIILE PROFESORULUI FLOROVSKI DE LA ACADEMIA RUSĂ DE TEOLOGIE ORTODOXĂ DIN PARIS (PAUL STERIAN)	444
B. SFINTELE PAȘTI DE LA 5 MAI 1929	451
INCONSECVENȚE (NAE IONESCU)	453
DUMINECA (NAE IONESCU)	455
HRISTOS A ÎNVIAT!... (ALEXANDRU KIRIȚESCU)	456
„ANTE PETRAM REVOLUTAM” (GEORGE RACOVEANU)	459
SĂRBĂTORIREA PAȘTILOR LA GALAȚI (NAE IONESCU)	462
O SFIDARE (NAE IONESCU)	463
VII. RIPOSTE, CONSECINȚE ȘI LIMPEZIRI (7 MAI – 22 IULIE 1929)	465
SINODUL LIBERAL REDESCHIDE FOCUL (NAE IONESCU)	467
EPISCOPUL HOTINULUI DEMISIONEAZĂ? (NAE IONESCU)	469
ȘI ÎN VIITOR PAȘTILE SE VOR SERBA ÎN BASARABIA DUPĂ STILUL VECHI (NAE IONESCU)	469
SESIUNEA SINODULUI (NAE IONESCU)	471
OFENSIVA SINODALĂ (NAE IONESCU)	471
EPISCOPUL VISARION A DEMISIONAT (NAE IONESCU)	474
DEZBATERILE SF[ÂNTULUI] SINOD. ZIUA V-A (NAE IONESCU)	475
PE CÂND ANATEMA? (NAE IONESCU)	477
DEZBATERILE SF[ÂNTULUI] SINOD. ZIUA VI-A (NAE IONESCU)	480
O DEZMINTIRE CARE NU DEZMINTE (NAE IONESCU)	481
ÎNTRE PĂRINTELE PATRIARH ȘI MITROPOLIA ARDEALULUI (NAE IONESCU)	483
DUMINECA (NAE IONESCU)	485
UN PARTID CLERICAL? (NAE IONESCU)	487
DUMINECA (NAE IONESCU)	489
S-A FIXAT VIITOAREA DATĂ A PAȘTILOR (†TIT SIMEDREA TÂRGOVIȘTEANU)	491
DUMINECA (NAE IONESCU)	491

VIII. REFLECȚII FINALE (1931-1933)	495
ÎN LOC DE AN RELIGIOS (PAUL STERIAN)	497
EPILOG (GEORGE RACOVEANU)	500
DUMINECA (GEORGE RACOVEANU)	502
„CUVÂNTUL” ȘI BISERICA (GEORGE RACOVEANU)	503
GLOSAR DE TERMENI	511
INDICE DE NUME	517

SCHIMBAREA PASCALIEI ÎN INTERBELIC. UN PROIECT EȘUAT

Ionuț BUTOI

În anii douăzeci ai scurtului și tumultosului interval interbelic, Biserica Ortodoxă Română a experimentat un proiect pe jumătate eșuat: schimbarea calendarului religios. Calendarul iulian, care a început să fie folosit încă din timpurile primului Sinod Ecumenic din Niceea (325), a fost înlocuit, în unele biserici ale răsăritului ortodox, cu o variantă denumită „calendarul iulian îndreptat” sau „calendarul meletian”¹, foarte apropiată, dar nu identică, cu calendarul gregorian aflat în uz de câteva secole în Europa catolică și protestantă. Decizia succeda unei întruniri pan-ortodoxe organizată sub autoritatea Patriarhului Meletie al IV-lea al Constantinopolului în 1923, în urma căreia o parte din bisericile ortodoxe au adoptat schimbarea calendarului. Biserica Ortodoxă Română s-a aflat în primul val al adepților schimbării, din 1924, mai degrabă din rațiuni conjuncturale, alături de Patriarhia Ecumenică, Patriarhia Antiohiei, Arhiepiscopia Ciprului, Biserica Greciei și Biserica Ortodoxă a Poloniei. Din această avangardă doar Biserica Română a ales, de la bun început, să calculeze și Paschalia potrivit noului calendar.² Schimbarea calendarului iulian era și este justificată de adepții săi, din apus sau din răsărit, prin calcule astronomice care arată o lipsă de concordanță față de mișcările soarelui și lunii. Speța este mai complicată decât pare, calendarul bisericesc neputând fi tratat ca o chestiune tehnică sau pur convențională. Generalizarea unui singur calendar și a unui singur comput pascal (algoritm de calcul a datei Paștilor) în creștinătate a fost un proces anevoios,

¹ Răzvan PERȘA, „Data Paștilor în Biserica Ortodoxă. Petiții noi la probleme vechi”, *Altarul Reîntregirii*, Nr. 1/2023, pp. 150-191, 2023, p. 174.

² Ion IONAȘCU, „Reforma calendaristică din România”, în *Documente privind istoria României. Introducere. Vol. 1*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1956, p. 448.

desfășurat în timp. În Apus, mult timp după Marea Schismă, calendarul a fost reformat de Papa Grigorie în 1582, fiind acceptat în cele din urmă, nu fără dificultăți, și în țările protestante.³ În Răsărit, la Constantinopol, decalajul era conștientizat încă din sec. XIV, dacă nu și mai înainte, dar atât conducerea laică, imperială, cât și cea bisericească au ezitat să inițieze schimbarea pentru a nu provoca tulburări.⁴ Dincolo de acest aspect, în cultura bizantină și post-bizantină se consolidează o interpretare canonică potrivit căreia decalajul astronomic al calendarului iulian este irelevant, dacă nu chiar un factor pozitiv, pentru respectarea prescripțiilor canonice legate de stabilirea Datei Paștilor.⁵ Mai mult decât atât, după reforma gregoriană, schimbarea calendarului este privită ca o tentativă de prozelitism catolic și, în mai multe rânduri, sinoade locale convocate de patriarhi ai Constantinopolului resping propunerile Bisericii Catolice în materie și reiterează atașamentul față de prescripțiile Pascaliei așa cum erau ele interpretate în Răsărit.⁶ Integrarea, pe parcursul sec.

³ Edward L. COHEN, „Adoption and Reform of the Gregorian Calendar”, *Math Horizons*, 2000, 7:3, pp. 5-11.

⁴ Teodor M. POPESCU, „Problema stabilizării datei Paștilor. Privire istorică asupra divergențelor calculurilor pascale. Încercări de îndreptare, greutatea și necesitatea unui acord, propuneri și posibilități actuale”, în revista *Orthodoxia*, nr. 3, 1964, pp. 334-444.

⁵ Paul KUZENKOV, „Correction of the Easter computus: heresy or necessity? Fourteenth century byzantine forerunners of the Gregorian reform”, în Antonio RIGO & Pavel ERMILOV (eds.), *Orthodoxy and heresy in Byzantium. The definition and the notion of Orthodoxy and some other studies on the heresies and the non-Christian religions*, Roma, 2010, p. 155. Vezi și *Capitolul al șeptelea al literei P din Sintagma alfabetică a lui Mateiu Vlastar*. „Despre sfintele pasci” sau „despre calculul pascal”, tradus și explicat de Prof. Constantin POPOVICI, Societatea tipografică bucovineană, Cernăuți, 1900, p. 238. Pe subiectul calendarului iulian este instructiv și studiul introductiv realizat de Florin CRÎȘMĂREANU, „Calendarul: o revoluție fără sfârșit” la traducerea din SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Despre calcularea datei Paștilor. Comput bisericesc*, Doxologia, 2018, pp. 13-48.

⁶ EPISCOPUL MELCHISEDEC, „Biserica Orthodoxă și calendariul”, în *Biserica*

XIX, a Europei de Sud-Est în sistemul capitalist occidental a creat noi premise și raporturi între stat și biserică care se reflectă și în chestiunea calendarului. De acum, schimbarea va fi percepută de opoziția săi nu doar ca o tentativă de unire cu „papistași”, ci și o tendință de secularizare forțată de stat.

În România, în 1864, a existat o primă tentativă de schimbare a calendarului iulian la presiunea guvernului. Peste aproape două decenii, într-un studiu publicat în revista oficială a Sinodului Bisericii Ortodoxe Române, Episcopul Melchisedec descria în termeni critici demersul, considerând că guvernul s-a sprijinit pe o serie de ierarhi „progresiști” care nu erau titulari ai scaunelor lor eparhiale, fiind, astfel, dependenți de autoritatea statală.⁷ Campania declanșată de guvern nu-și atinge scopul, comisia de ierarhi și arhimandriți constituită în acest scop răspunzând că Biserica „nu poate admite, în rânduielile sale, introducerea noului calendar”.⁸ În răspunsul oficial către Ministerul Cultelor, comisia BOR arată că, deși diferența între calendarul nou (gregorian) și cel vechi, iulian, este o chestiune de „curată știință astronomică”, în ceea ce privește prevederile canonice ale stabilirii sărbătorilor și, „mai cu deosebire a sărbătorii Paștilor”, acestea „au devenit ca o dogmă”.⁹ În plus, adoptarea unilaterală a noului calendar ar fi pus Biserica Ortodoxă Română în schismă cu celelalte biserici ortodoxe. De partea ierarhilor conservatori se situează și Ion Heliade Rădulescu, care, „cu Pidalionul pe masă” (așa cum va proceda și grupul de la *Cuvântul*), face un memoriu pe care-l multiplică apoi în mii de exemplare răspândite în capitală.¹⁰ Potrivit aceleiași relatări, acțiunea a stârnit nemulțumiri colective speculate de opoziție, ceea ce a determinat guvernul să renunțe la

Orthodoxă Română. Jurnalul periodicu ecleziasticu, Anul V, iunie 1881, nr. 9, pp. 571-589.

⁷ Idem, pp. 592-593.

⁸ Idem, p. 602.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Idem, pp. 594-598.

proiect. În memoria istorică a BOR episodul din 1864 este reținut printre celelalte reforme secularizante ale domnitorului Cuza.¹¹ Nicolae Iorga o plasa, la rândul său, între conflictul mai amplu între puterea laică și Biserică din acel timp, sugerând, în plus, o implicare a Patriarhiei Ecumenice în respingerea calendarului drept „răzbunare” pentru secularizarea averilor mănăstirești.¹² Concluziile Episcopului Melchisedec pot fi prezumate ca un consens existent în cadrul BOR la finele secolului XIX cu privire la schimbarea calendarului: 1) calendarul nou este mai exact astronomic decât cel vechi, dar, totodată 2) calendarul iulian este strâns legat de sărbătorile ortodoxe, mai cu seamă de sărbătoarea Paștilor, ceea ce face ca schimbarea unilaterală a acestuia de către o biserică ortodoxă, fără a fi în consens cu celelalte, să o plaseze pe aceasta în schismă; 3) singura modalitate de schimbare a calendarului este un sinod pan-ortodox care să ofere și reguli noi cu privire la stabilirea sărbătorilor; 4) ca metodă de compromis, față de cerința de a se conforma calendarului statelor mai „civilizate”, se propunea folosirea simultană a celor două calendare.

După cum am menționat deja, subiectul schimbării calendarului re apare după Primul Război Mondial, într-un context mai degrabă neașteptat. Dacă pe parcursul mai liniștitei ultime părți a sec. XIX opoziția față de un nou calendar era categorică atât din partea patriarhiei ecumenice, cât și a Bisericii românești, în primii ani de după război provocările depășeau cu mult ca dificultate un subiect pretabil mai degrabă pasionaților de

¹¹ Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române, Vol. Al III-lea*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 121.

¹² Nicolae IORGA, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, Ediția a II-a, vol. II, Ministerul de Culte, 1930, p. 295. Episcopul Melchisedec menționează o scrisoare sinodală de apreciere din partea Patriarhului Ecumenic în 1864, în care îi mulțumea mitropolitului Nifon (întâi-stătătorul de atunci al BOR) pentru „apărarea așezămintelor bisericești și respingerea calendarului gregorian, cel nu odată respins de către Biserica Răsăritului”. Melchisedec în *op.cit.*, p. 603.

computuri bizantine și de astronomie modernă. În 1923, când patriarhul Meletie al IV-lea organizează, la Constantinopol, întrunirea pan-ortodoxă, Patriarhia Ecumenică însăși traversează o gravă criză, o adevărată „tragedie”.¹³ În 1922 avusese loc dezastrul armatei grecești din Asia Mică, ceea ce lăsase descoperite populațiile creștine represiunilor turcești, cum a fost cazul distrugerii portului Smirna și masacrării locuitorilor săi. Mai mulți mitropoliți și clerici ai Patriarhiei Ecumenice cad victime represiunilor. După încheierea ostilităților, în 1923 are loc schimbul de populație prin care creștinii din Turcia sunt evacuați în Grecia. Rezultatul este catastrofic pentru Patriarhia Ecumenică, ce își vede drastic diminuată turma și se confruntă cu ostilitatea autorităților turcești, gata să o alunge cu totul din Istanbul (renunțând la intenție doar după intervenția puterilor occidentale și a țărilor ortodoxe România și Serbia). În Rusia aflată în plin proces de bolșevizare, avea loc războiul civil, iar Biserica Ortodoxă se confrunta cu o persecuție din ce în ce mai sălbatică ce îi anula, practic, prezența și importanța pe plan internațional. De altfel, la întrunire nu au participat delegați de la toate bisericile ortodoxe autocefale: din 12 participanți (printre care 2 erau laici), 4 au fost din partea Patriarhiei Ecumenice și nu toți se regăsesc printre semnatarii documentelor finale.¹⁴ Cu toate acestea, schimbarea calendarului¹⁵ a intrat pe agenda internă a

¹³ Paschalis M. KITROMILIDES, *Religion and politics in the orthodox world. The Ecumenical Patriarchate and the challenges of modernity*, Routledge, 2019, pp. 60-67. Informațiile despre situația Patriarhiei ecumenice între 1922 și 1923 sunt preluate din această sursă. Autorul descrie scurtul mandat al lui Meletie al IV-lea (1921-1923) la Fanar ca fiind unul în care „Biserica Constantinopolului fusese încercată de tentațiile naționalismului și plătise un preț greu pentru aceasta”. În *op.cit.*, p. 69.

¹⁴ Vezi Răzvan PERȘA, *op.cit.*, pp. 170-171.

¹⁵ Trebuie precizat că în acest moment există, pe subiectul calendarului, o situație de compromis stabilită la întrunirea pan-ortodoxă de la Moscova, din 1948: data Paștilor se calculează și se sărbătorește potrivit vechiului calendar, în întreaga lume ortodoxă, pe când celelalte sărbători, potrivit calendarului

mai multor biserici autocefale, printre care și cea română, cu toate că este dificil de cântărit cât de mult a atârnat în ecuație întrunirea de la Constantinopol față de rațiunile de ordin intern, după cum vom vedea.

*

Încă de la început, din 1924, schimbarea calendarului a stârnit tulburări pe plan local, a atras atenția presei și unor tineri intelectuali și s-a transformat într-o spinoasă chestiune religios-socială cu multiple implicații.¹⁶ Faptul a fost agravat de temerara decizie, unilaterală în context pan-ortodox, a Sinodului românesc de a schimba și data Paștelui, în condițiile în care doar o parte a bisericilor autocefale acceptaseră noul calendar „meletian” și nu exista încă un comput al noii Pascalii care să fie agreat. În 1926 criza este agravată de decizia luată de ministrul de Interne de atunci, Octavian Goga, de a permite opozițiilor noii Pascalii să serbeze Paștele pe „stil vechi”. În 1928 criza atinge apogeul. Calculul noii Pascalii așază sărbătoarea Paștilor pe 31 martie, foarte devreme și înaintea Pesahului (Paștelui) iudaic, ceea ce, din perspectiva interpretării canonice tradiționale bizantine¹⁷

adoptat de fiecare biserică autocefală în parte.

¹⁶ Vasile BÂNCILĂ, „Reforma calendarului”, articol publicat inițial în trei părți în *Ideea Europeană*, nr. 159, 30 noiembrie-7 decembrie 1924, p. 1-2; nr. 160, 14-21 decembrie 1924, p. 2-3; nr. 161, 28 decembrie 1924- 4 ianuarie 1925, p. 2-3. Una din rarele cercetări sociologice care-și propun descrierea mentalității tradiționale țărănești orientate către vechiul calendar aparține lui Ernest Bernea și a fost realizată în cadrul campaniilor monografice ale Școlii Sociologice de la București conduse de D. Gusti. Bernea a descoperit, în satul basarabean Cornova în 1931, ceea ce în literatura de specialitate este numit „stilism pasiv”: cu alte cuvinte, țărani nu se organizaseră în structuri paralele Bisericii canonice, ci mergeau la biserică de sărbători doar atunci când ele corespundeau cu vechiul calendar. Vezi Ernest BERNEA, „Contribuții la problema calendarului în satul Cornova”, *Arhiva pentru știință și reformă socială*, nr. 1-4, 1932, pp. 191-205. Reflecțiile sale sunt reluate în *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*, Ed. Humanitas, București, 2005, pp. 204-211.

¹⁷ Există o controversă legată de sensul unor canoane de autoritate în Biserica

contravenea prescripțiilor normative elementare. Este momentul în care opinia publică se polarizează; două cotidiane, *Cuvântul* condus de Nae Ionescu și *Curentul* la care colabora Nichifor Crainic duc vehemente campanii de protest față de decizia Sinodului. Agitațiile de pe teren se amplifică, iau naștere mai multe asociații pentru apărarea drepturilor „stiliștilor”, cum încep să fie denumiți adepții vechiului calendar, și cuprind și lumea politică, prin dezbateri în Parlament, folosirea subiectului în campaniile electorale și mobilizarea unor politicieni pe criterii regionale. Nu este, așadar, un simplu „scandal” sau subiect de publicistică interbelică, ci un proces care scoate la suprafață tensiuni atât din interiorul Bisericii, cât și din sfera politică și administrativă a statului lărgit al României interbelice, un moment care surprinde contradicțiile modernizării de tip național-

Ortodoxă cu privire la calcularea datei Paștelui (îndeosebi canonul 7 Apostolic și canonul I al sinodului antiohian). Aceste canoane, care sancționează celebrarea Paștelui odată cu cel iudaic, sunt interpretate în sensuri diferite, dacă nu contradictorii: o teză este că sensul regulii canonice este de rupere a oricărei legături între paștele creștin și cel iudaic, ceea ce implică faptul că pentru paștele creștin este irelevantă data la care se sărbătorește cel iudaic, singurul criteriu important fiind echinocțiul de primăvară; cealaltă teză este că regula canonică impune ca paștele creștin să se serbeze numai după ce are loc paștele iudaic. Susținătorii primei teze consideră că regula succesiuni temporale stricte dintre paștele creștin și cel iudaic a fost o interpretare târzie, de sec. XII, a canonistului bizantin Zonara, preluată ulterior de canoniștii Balsamon și Vlastare (vezi Răzvan PERȘA, *op.cit.*, pp. 164-167; vezi și studiul lui Dumitru STĂNILOAE, „Sinodul de la Niceea împotriva postiuadaștilor” în *Revista Teologică*, an XIX, mai-iunie 1929, nr. 5-6, pp. 163-177, pentru expunerea tezei „independenței” Paștelui creștin de cel iudaic). Faptul că în computul pascal al Sfântului Maxim Mărturisitorul din sec. VII data paștelui iudaic (14 Nissan) este luată în calcul poate fi un indiciu că orientarea după paștele iudaic (și interpretarea corespunzătoare a regulii canonice) era anterioară „momentului” Zonara (vezi studiul lui Florin CRÎȘMĂREANU, „Calendarul: o revoluție fără sfârșit”, *op.cit.*, pp. 37-38). Rămâne ca fapt că tradiția interpretativă canonică bizantină cristalizată de Zonara, Balsamon și Vlastare a fost normativă pentru Biserica Ortodoxă și reluată și în *Pidalion*, colecție de canoane și comentarii publicată în 1800 și tradusă în română în 1844.

liberal și al reacțiilor periferiei față de politicile centrului.

Criza calendarului și controversele publice din 1928-1929 sunt prezente marginal în istoriografie, care se raportează mai degrabă la fenomenul „stilismului”, prezentat în contribuțiile mai recente ca o mișcare social-religioasă de protest și rezistență față de intruziunea BOR și a statului modern în viața satului. Unii o consideră chiar „ultima mișcare țărănească tradițională de tip premodern”.¹⁸ Viziunii oarecum romanticizate a mișcării stiliste i se opune o istorie a fenomenului care preia perspectiva oficială a Bisericii Ortodoxe Române și a statului român, descriindu-l mai degrabă ca o acțiune subversivă manipulată de forțe ostile externe.¹⁹ Aceste interpretări istoriografice diferă și în ceea ce privește motivul schimbării calendarului: dacă pentru istoricii critici față de BOR decizia a fost luată sub influența statului și făcea parte din modalitățile de modernizare, occidentalizare și

¹⁸ Roland CLARK, *Sectarianism and Renewal in 1920s Romania. The Limits of Orthodoxy and Nation-Building*, Bloomsbury Academic, 2021, pp. 80-85; Oliver J. SCHMITT, *Biserica de stat sau biserică în stat? O istorie a Bisericii Ortodoxe Române. 1918-2023*, Humanitas, 2023, pp. 89-93 (formula citată îi aparține și este o apreciere cel puțin hazardată, măcar dacă ținem cont că mișcări similare de protest față de schimbarea calendarului au avut loc și în Grecia. De asemenea, Schmitt arată eronat că guvernul român ar fi adoptat calendarul gregorian în 1924, când, de fapt, calendarul nou fusese adoptat încă din 1919); Andreea PETRUESCU, „Mișcarea stilistă în Basarabia. 1935-1936. Cauze și soluții. Perspective locale”, în *Caietele CNSAS*, An IX, nr. 1-2 (17-18), 2016, pp. 61-78.

¹⁹ Radu Petre MUREȘAN, *Istoria stilismului în România (1924-2022)*, Ed. Doxologia, 2023. Este cea mai documentată și adusă la zi contribuție pe subiect. Autorul preia însă deseori documente ale aparatului de stat sau ale administrației bisericești ca statuând un adevăr obiectiv, factual, fără a delimita față de posibilele interpretări eronate sau prejudecăți. De asemenea, reia o teză prezentă încă din perioada interbelică, anume că agitația stilistă a fost întreținută din cauza politicianismului, a comuniștilor și a sovieticilor. Cu toate că toți acești factori au jucat un rol ce rămâne a fi stabilit și au fost menționați inclusiv de opozanți ai reformei calendaristice, fenomenul stilist nu este exclusiv rezultatul lor, ci și al factorilor interni ce țineau de viața bisericească și socială a României Mari.

omogenizare a României Mari, istoricii apropiați de BOR consideră drept relevant Congresul pan-ortodox din Constantinopol din 1923. De asemenea, în istoriografia oficială a BOR se evită folosirea termenului de „reformă” a calendarului, tocmai din cauza conotațiilor negative ce ar transmite că s-a recurs la inovații în viața de cult, folosindu-se cel de „îndreptare”. Alte contribuții, fără a se lega în mod special de istoria bisericească interbelică, redau chestiunea stilistă în context regional, accentuând problematica (ne)integrare a provinciei Basarabia în noul stat român.²⁰ Campania de presă a *Cuvântului* legată de schimbarea Pascaliei este prezentată de Constantin Mihai din perspectiva aspirațională a unor elite intelectuale care ar apăra Tradiția Bisericii în fața „dezorientării” ierarhilor BOR.²¹ Autorul face o sinteză a contribuțiilor celor mai însemnate ale lui Nae Ionescu și celor de la *Cuvântul*, preluând ca normative argumentele lor teologice și canonice și dând mai puțină atenție dinamicii dezbaterilor și contextului mai larg în care gruparea se încadra.

Criza calendarului și campaniile de presă (și nu numai) subsecvente apar într-un moment de inflexiune în România interbelică. În 1928 avusese loc ceea ce Nicolae Iorga a numit „revoluția” național-țărănistă. Odată cu moartea lui Ion I.C. Brătianu se încheia nu doar o simplă guvernare liberală, ci un model de guvernare și de modernizare caracterizat prin centralism, omogenizare națională și de privilegiere a orașelor și industriei față de agricultură. Acest model includea și un rol anume pentru biserică, național-liberalii implicându-se intruziv în viața bisericească prin influențarea numirii de episcopi. Disfuncțiile modelului nu au întârziat să apară: provinciile nou alipite României, Transilvania, Bucovina, Basarabia, aveau elite locale politice și ecleziastice, ceea ce complica procesul de

²⁰ Alberto BASCIANI, *Dificila unire. Basarabia și România Mare. 1918-1940*, Ed. Cartier, Chișinău, 2018, pp. 335-337.

²¹ Constantin MIHAI, *Biserica și elitele intelectuale interbelice*, Ed. Institutul European, București, 2014, pp. 39-60.

omogenizare și de conducere autoritară de la centru. „Dificila unire”, pentru a prelua formula istoricului italian Basciani, a fost un proces care s-a reprodus nu doar la nivelul statului, ci și al Bisericii. Biserica Ortodoxă Română se lărgea cu două mitropolii (a Transilvaniei și Bucovinei) și o arhiepiscopie (a Basarabiei), care aveau puternice tradiții locale de organizare și de viață ecleziastică. Toate aceste dificultăți păreau a fi depășite prin compromisul Legii pentru organizare a BOR (1925) și prin ridicarea bisericii românești la rangul de Patriarhie (1926), un proiect care a fost asumat de clasa politică. La ceremonia instalării oficiale a Patriarhului Miron participă delegați de la toate bisericile autocefale, inclusiv din partea Sinodului rus din afara granițelor.²² Biserica Ortodoxă Română devenea, astfel, cea mai mare și importantă biserică ortodoxă, în condițiile în care în Rusia persecuția bolșevică devenea tot mai intensă și Patriarhia Ecumenică fusese grav slăbită de războaiele și schimburile de populații din anii anteriori.

Acesta este contextul în care a avut loc schimbarea calendarului și a Pascaliei²³ și nu este exclus ca, așa cum remarca Nae Ionescu într-unul din editorialele din *Cuvântul*, proiectul să fi fost o tentativă de afirmare a unui primat românesc *de facto* în ortodoxie. Decizia propriu-zisă de schimbare este pusă de același pe seama liberalilor. În orice caz, ani mai târziu, în ședințe ale Sinodului redată în revista oficială a BOR, Episcopul Tit Simedrea și Mitropolitul Nicodim Munteanu considerau că schimbarea calendarului a fost grăbită de către stat.²⁴ Întâmpinat

²² Tit SIMEDREA, *Patriarhia românească. Acte și documente*, Tipografia Cărților Bisericești, 1926.

²³ România avea deja specialiști care se ocupaseră cu calcularea datei pascaliei adaptată noului calendar. Vezi Constantin CHIRICESCU, profesor la Facultatea de Teologie din București, *Pascaliea bisericii creștine ortodoxe de Răsărit în conformitate cu calendarul îndreptat*, București, 1925.

²⁴ În dezbaterile Sinodului din 16 martie 1936 redată de Suplimentul revistei *Biserica Ortodoxă Română. Jurnal Periodic Ecleziastic*, nr. 54, Tipografia Cărților Bisericești, 1936. Tit Simedrea, pe atunci episcop al Hotinului și

cu reticență de alte biserici autocefale, mai cu seamă de Patriarhia Ecumenică, după cum reiese din relatările de presă redată în ediția de față, proiectul scoate la suprafață și eșuează mai degrabă din cauza contradicțiilor interne. Basarabia face opinie separată atât la nivel ecleziastic, prin dizidența unor importanți arhierei ce nu sunt de acord cu noua Pascalie, în frunte cu arhiepiscopul Gurie, cât și la nivel politic, reprezentanți politici organizându-se și militând pentru respectarea autonomiei religioase a provinciei. De partea cealaltă, mitropolitul Nicolae Bălan se opune rigid oricăror concesi făcute opozițiilor. Patriarhul Miron se află într-o situație delicată, căci, membru al Regenței, nu mai putea conduce ședințele Sfântului Sinod. Conflictul dezvălește o serie de probleme interne ale Bisericii, printre ele inclusiv o anume

confruntat pe teren cu problema stilistă, consideră că „statul a cerut chiar din 1918 Bisericii să îndrepte calendarul, iar Sfântul Sinod i-a răspuns că chestiunea încă nu e coaptă și bine a făcut. Căci acum, când a fost ascultat, nu dă ajutorul trebuitor.” (p. 28) Mitropolitul Nicodim Munteanu completează, afirmând că „Statul, chiar înainte de război, nu era sesiune a Sfântului Sinod la care să nu ceară îndreptarea calendarului. Sfântul Sinod însă întotdeauna spunea că lumea nu e pregătită pentru schimbare.” (pp. 28-29). Sensul acestor reproșuri are legătură și cu faptul că Biserica se simțea abandonată de către stat în fața problemei stiliste. În ședința de pe 7 octombrie 1936 s-a dat citire unui raport în care Biserica arăta că „agitațiile” stiliste sunt conduse de „mâini străine de țara noastră”, anume de „spionajul sovietic”, sinodul rus din afara granițelor, ungurii, comuniștii. Un alt responsabil era identificat în politicianism, respectiv în manipularea subiectului calendarului de către unele forțe politice (precum LANC) (pp. 46-48). Miza era ca statul să recunoască stilismul drept o problemă de siguranță națională, ceea ce îndreptățea folosirea aparatului represiv împotriva capilor mișcării. De altfel, citind rapoartele inspectoratelor de poliție din regiunile afectate de „stilism”, se observă cum reprezentanții statului aruncau vina pe cei ai Bisericii, considerând că lipsa de vocație a preoților este cauza principală pentru proliferarea sectelor (de exemplu, vezi rapoartele de stări de spirit din Basarabia din 1938 și 1939 din Arhivele CNSAS, Dosarul nr. 8740 vol. nr. 1, 1933-1941, D 12604, filele 17, 104-105; vezi și Alberto BASCIANI, *op.cit.*, p 335, nota infrapaginală 90). Statul și Biserica aveau un cartof fierbinte în mâini pe care și-l aruncau reciproc în mâini.

ruptură între episcopat și credincioșii „de rând” din unele regiuni, care nu par a fi sensibilizați de încercările de convingere depuse. În campaniile lor de presă Nae Ionescu și Nichifor Crainic vor contesta virulent politizarea de către liberali a episcopatului. La aceste tensiuni structurale se adaugă un fenomen nou: un anumit *revival* religios care se manifestă, la nivel popular, prin emergența unor mișcări precum Oastea Domnului, atracția față de aparițiile de la Maglavit, resurgența stilistă, iar la nivel urban, în pătura tinerilor intelectuali, prin prezența unor asociații studentești creștine active (din rândul uneia dintre ele provenind colaboratorii lui Nae Ionescu de la *Cuvântul*). Ortodoxia românească devenea mai complicată decât o religie publică de ceremonial, adjuvant spiritual al unei construcții naționale modernizatoare.

*

Nae Ionescu se afla el însuși într-un moment de inflexiune al biografiei sale. Campania sa contra noii Pascalii poate fi considerată primul pas în „vâltoarea cea mare” care-l va înghiți în deceniul următor, propulsându-l din rolul de lider de opinie la participant activ la „politica din culise.”²⁵ Din 1926 se afla la *Cuvântul*, unde-i luase locul lui Nichifor Crainic, plecat la *Curentul*. Trebuie precizat că, într-o primă fază, în 1926, subiectul calendarului este tratat de Ionescu în cheia versiunii oficiale a Sinodului, preluată aproape *ad litteram*: opoziția față de „îndreptarea” calendarului (sic) era redusă la „agitații” alimentate de ruși și constituia un „pericol pentru statul nostru național” pe care guvernul era chemat să-l combată activ.²⁶ Poate

²⁵ Mircea VULCĂNESCU, „Nae Ionescu. Așa cum l-am cunoscut” din *Opere I. Dimensiunea românească a existenței*, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, Univers Enciclopedic, București, 2005, p. 498.

²⁶ Nae IONESCU, „Stil nou – stil vechi. Sau cum se face propagandă rusească”, publicat în *Cuvântul*, 24 decembrie 1926, și republicat în ediția îngrijită de Dora MEZDREA, *Teologia. Integrala publicisticii religioase*, Ed. Deisis, Sibiu,

campania dusă împotriva prezenței Patriarhului Miron la Consiliul de Regență, pe care o considera necanonică, precum și campania dusă împotriva liberalilor, inclusiv din Biserica, l-au făcut pe Nae Ionescu să revină asupra subiectului. În 1928 Nae Ionescu era (încă) un simpatizant al noului guvern țărănist condus de Iuliu Maniu, critica violențele antisemite ale studenților naționaliști de la Oradea și, avertizat de Mircea Vulcănescu și Paul Sterian, atrăgea atenția asupra curentului ortodoxizant din asociațiile creștine. Era, așadar, încă departe de rolul de corifeu al dreptei radicale. Colaboratorii săi provin, cei mai mulți, din rândurile unei mici asociații studentești creștine fără veleități naționaliste sau radicale: Mircea Vulcănescu (1904-1952), Sandu Tudor (1896-1962), Paul Sterian (1904-1984).²⁷ Apropiati de episcopul Tit Simedrea, conectați la cercul de teologi ruși din afara granițelor de la Paris, reuniți în cadrul Institutului Teologic „Sfântul Serghie” (de unde și interviurile cu canoniști și teologi ruși realizate de Paul Sterian pentru *Cuvântul*), interesați intens de patristică, sunt principalii contributory pe argumentele de fond ale campaniei pentru vechea Pascalie. Lor li se alătură George Racoveanu (1900-1967), singurul dintre ei care făcuse studii de teologie la București, și care va rămâne colaboratorul fidel al lui Nae Ionescu până la sfârșit, editând, alături de acesta, revista *Predania*, urmându-l inclusiv în aventurile sale politice.²⁸

2003, pp. 118-119.

²⁷ Este vorba despre Asociația Studenților Creștini Români, despre a cărei istorie vezi în Ionuț BUTOI, *Mircea Vulcănescu. O microistorie interbelică*, Ed. Eikon, București, 2015, pp. 46-164 și în Carmen CIORNEA, *Sandu Tudor și asociațiile studentești creștine din România interbelică*, Ed. Eikon, București, 2017.

²⁸ Dintre aceștia, Sandu Tudor și Paul Sterian au participat și impulsivat mișcarea spirituală „Rugul Aprins”, ale cărei origini pot fi datate încă de la o întrunire duhovnicească de la Cernăuți din august 1943, realizată împreună cu Mitropolitului Tit Simedrea. De altfel, după război Sandu Tudor va deveni părintele monah Agaton, iar apoi starețul ieroschimonah Daniil, sfârșind în închisoarea de la Aiud. George Racoveanu va conduce Direcția Cultelor în

Pe conținut, campania s-a desfășurat pe mai multe linii de atac, căutând să demonstreze că decizia de schimbare a Pascaliei este neîntemeiată, necanonică și chiar nedogmatică, fiind luată în mod unilateral în context pan-ortodox. Astfel, ar fi fost încălcate canoanele normative pentru sărbătoarea Paștilor (așa cum erau ele redată și comentate în *Pidalion*) și, prin desconsiderarea semnificației Pesahului iudaic, ar fi fost comisă erezia marcionismului. Prin faptul că Biserica Română era singura ce sărbătorea Paștele potrivit noii metode de calcul, Sinodul devenea, în plus, schismatic față de celelalte biserici ortodoxe. Așadar, grupul de la *Cuvântul* a considerat Sinodul, pentru noua Pascalie, schismatic și eretic, căzut de drept din statutul de adunare episcopală canonică. Este interesant că Nae Ionescu și-a construit strategia în așa fel încât să demonstreze că era nevoie ca Sinodul, lipsit fiind de legitimitate canonică și, astfel, neprotejat de legea care garanta autonomia Bisericii, să fie readus în canonicitate prin intervenția statului. În oglindă, așadar, cu versiunea Bisericii, care cerea intervenția statului pentru punerea la punct a stiliștilor, și cu propria sa poziție din 1926, Ionescu cere punerea la punct a Sinodului prin implicarea guvernului în chestiunea Pascaliei. O astfel de strategie nu s-a rezumat doar la campania de presă și la articolele cu citate din *Pidalion* și Părinți ai Bisericii. Nae Ionescu se implică activ în aducerea subiectului în dezbaterile parlamentare, fiind animatorul intervenției deputatului țărănist N. Lupu la Cameră.²⁹ De asemenea,

timpul guvernării legionare, iar apoi va trăi în exil, în Germania, de unde va milita, la capătul opus pozițiilor sale ortodox(ist) interbelice, pentru o unire între Biserica Ortodoxă și cea Catolică. Mircea Vulcănescu, la fel ca Paul Sterian, a rămas conectat la tematica filosofiei și a culturii creștine, făcând carieră în administrație ca finanțist. Va muri în închisoare la Aiud, după ce va fi condamnat pentru prezența sa, ca subsecretar de stat la Ministerul de Finanțe, în guvernul Antonescu.

²⁹ *Discursul ținut în ședința Camerei de la 7 martie 1929 în chestiunea Paștelui de dl. dr. N. Lupu*, Imprimeriile Statului, București, 1929. Despre episod o relatare găsim și în Mircea VULCĂNESCU, „Nae Ionescu. Așa cum l-am

încurajează și dă publicității protestele colective ale grupurilor de credincioși din țară, deseori simpli țărani. Principalul vinovat pentru menținerea noii Pascalii, în ciuda protestelor și a tulburărilor iscate, este considerat de către Nae Ionescu mitropolitul ardelean Nicolae Bălan³⁰, părere ce este împărtășită și de Nicolae Iorga. Mitropolitul Pimen Georgescu al Moldovei este considerat, de asemenea, cel prin care Ion I.C. Brătianu impusese schimbarea calendarului în 1924.

După ce, în urma opoziției inclusiv a unor ierarhi, dăduse semne de ezitare, Sinodul decide să păstreze totuși noua Pascalie și este emisă o pastorală apologetică în acest sens, atribuită inițial episcopului Vartolomeu Stănescu, în care se polemiza cu oponenții schimbării. Pastorală a amplificat conflictul, dat fiind caracterul său polemic. Erau înfierăți „dușmanii țării și ai neamului”, adică cei care protestau față de schimbare, erau sugerate interese politice nenumite și, pe fond, legitima noua Pascalie prin argumente de ordin astronomic. De respingerea pastoralei, iar, apoi, a unei apologii semnate de această dată doar

cunoscut”, *op.cit.*, p. 600, ce merită redată și aici: „Nae Ionescu avea nevoie de un om care să ducă chestiunea în parlament și nu-l găsea. Tărăniștii, noi veniți la guvern, erau disciplinați și nedoritori de certuri, pe care le considerau sterpe. Nae Ionescu își contempla personagiile: unul, altul. Niciunul nu se potrivea. Deodată, un gând: doctorul Lupu! Fusese în cartel cu liberalii și acum era pus deoparte. Căuta, el însuși, o platformă să se repună în vedere. O chestie populară. „Asta e băiat de popă”, spune Nae Ionescu. „Ia anunță, mă, deseară, că Lupu va interpela guvernul pe chestia Pascaliei?”. Redactorul politic, mai timid: „Păi ai vorbit cu el?”. Nae: „Nu. Nu e nevoie. Pregătiți-i dosarul pentru mâine!”. Zis și făcut. A doua zi, de dimineață, dr. Lupu – care aflase de interpelare din ziar – telefona la redacția „Cuvântul” și Nae Ionescu trimitea redactorul specialist ca să-l puie la curent cu „chestiunea” pentru care „trebuia” să interpeleze.”

³⁰ Este interesant că Nae Ionescu îl critică pe mitropolitul Nicolae Bălan inclusiv pentru un presupus prozelitism agresiv față de Biserica Unită (greco-catolică) din Ardeal. Acuzele sunt reluate și de N. Lupu în discursul ținut la Cameră, ceea ce îl face pe premierul de atunci, Iuliu Maniu, greco-catolic, să îi ia apărarea ierarhului ortodox.